

Fake news jako zjawisko (nie tylko) medialne (cz. II)

Fake news as (not only) media phenomenon (part II)

Mateusz Podlecki

Jak co roku, od ponad 50 lat, Następca św. Piotra kieruje do świata Orędzie na Światowy Dzień Komunikacji, który w Polsce obchodzi się jako Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Poruszane są w nich szeroko pojmowane kwestie związane z relacją mediów i Kościoła. Tegoroczne Orędzie Franciszka zatytułowane jest „Prawda was wyzwoli (J 8, 32). Fake news a dziennikarstwo pokoju”¹. Niniejszy tekst, będący jego analizą, jest jednocześnie kontynuacją artykułu autora, który ukazał się w poprzednim numerze Biuletynu Edukacji Medialnej².

Będące przedmiotem międzynarodowej debaty zjawisko fake news, stało się jednym z powodów powstania tegorocznego Orędzia. Papież traktuje go jako punkt wyjścia do głębszej refleksji nad sensem komunikacji, chrześcijańską wizją prawdy, zawodem dziennikarza oraz kwestią odpowiedzialności społecznej. Głos Kościoła w tak ważnej kwestii społecznej domaga się szerszego nagłośnienia.

Komunikacja komunią

Franciszek już we wstępie przyznaje, że komunikacja jest istotnym aspektem życia każdego z nas, zwłaszcza że jesteśmy bytami relacyjnymi. Człowiek dąży do wspólnoty zarówno w wymiarze intrapersonalnym (z samym sobą), jak i interpersonalnym – z innymi ludźmi i osobowym Bogiem. Dlatego papież postrzega życie jako ciągle poszukiwanie komunii. Nie mogliśmy tego czynić bez umiejętności komunikowania.

Stworzony na podobieństwo Boga, człowiek uzdolniony został do wyrażania siebie w tym, co prawdziwe, dobre i piękne. Komunikując, przekazujemy informacje, opisujemy rzeczywistość, staramy się zrozumieć doświadczenia i wydarzenia, budujemy relacje... Całe życie – nie tylko społeczne – opiera się na komunikacji. Franciszek przypomina, że chcąc być wiernym logice Boga, musimy wziąć odpowiedzialność za status prawdy i budowanie dobra w świecie.

---

¹ Polskie tłumaczenie Orędzia dostępne jest na stronie: https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20180124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [18.04.2018]. Dalej: 52. ŚDŚSP.

² M. Podlecki, *Fake news jako zjawisko (nie tylko) medialne – część I*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2/2017, s. 125-135.

Papież Bergoglio jest jednak realistą. Świadomość zachodzących przemian cywilizacyjnych i obyczajowych, zwłaszcza w sferze komunikacji i mediów, które zajmują coraz ważniejsze miejsce w życiu człowieka, pozwala mu dostrzec także fakt, że w ludzkim komunikowaniu wciąż dochodzi naruszeń, wypaczeń i manipulacji.

Czym są fake newsy? Dlaczego są tak skuteczne?

Jednym z nich są właśnie fałszywe wiadomości. Poddając to zjawisko szczegółowej analizie, Franciszek zaznacza, że „dotyczy dezinformacji rozpowszechnianej w Internecie lub w mediach tradycyjnych”. Tego typu działaniom zawsze przyświecają dwa główne cele – oszukanie, a nawet manipulacja odbiorcami oraz uzyskanie konkretnych korzyści, jak choćby profity finansowe, wywieranie politycznego wpływu, lobbowanie decyzji w sprawie różnorodnych projektów czy osób.

Jeśli chodzi o zawartość, to fake newsy opierają się na zniekształconych lub zafałszowanych danych. Głównymi przyczynami ich skuteczności są clickbaitowe, chwytliwe nagłówki i tytuły, a także ich mimetyczność, czyli „zdolność do wydawania się prawdopodobnymi”³. To właśnie one w połączeniu z treściami wypełnionymi stereotypami i uprzedzeniami, wykorzystują często najniższe emocje i ludzkie instynkty.

Nieprzeciętną rolę w rozprzestrzenianiu się fałszywych informacji odgrywają portale społecznościowe. Ich algorytmy sprawiają, że użytkownikom wyświetlane są treści zgodne z ich zainteresowaniami czy poglądami. Sprawia to, że z czasem zamykani są w swoistej bańce informacyjnej, którą Franciszek opisuje jako „jednorodne i nieprzeniknione środowiska opinii cyfrowych”. Nie ma w nich miejsca na konstruktywny dialog i konfrontowanie wielu źródeł informacji. Wysoki poziom izolacji i ekskluzywności sprawia, że są one bardzo podatne na sugestie i manipulacje.

Ódpowiednio skonstruowane „newsy” wpuszczane są do wieloma kanałami i w szybkim tempie angażują coraz większe rzesze odbiorców. W krótkim czasie stają się – zapożyczając nomenklaturę ze świata reklamy i marketingu – viralami. Choć często są pozbawione merytorycznych podstaw, zyskują widzialność i posłuch do tego stopnia, że trudno im z czasem zaprzeczyć. To właśnie ogromne audytorium i zmanipulowana „publiczność” stanowi o mocy fake newsów.

Zakorzeniają się w świadomości odbiorców, którzy między sobą je udostępniają, wyrządzając w konsekwencji wiele szkód, tak w sferze mentalnej, moralnej, psychicznej, ale i fizycznej czy społecznej. Papież przypomina, że proces zapobiegania czy próby zmniejszania siły ich oddziaływania są dużo trudniejsze

³ 52. ŚDSSP.

niż zasianie tego ziarna kłamstwa. Z czasem wydaje się to wręcz niemożliwe. Nawet oficjalne dementi nie przynoszą oczekiwanych efektów.

Franciszek zauważa, że tracąc czujność i poddając się opisanej wyżej *logice dezinformacji*, każdy z nas może stać się mimowolnym sprawcą rozpowszechniania się opinii stronnicych i krzywdzących, które mogą prowadzić do dyskredytowania Bliźniego i przedstawianiu go jako wroga. Wtedy już tylko krok do demonizowania człowieka i utwierdzania się skrajnie nietolerancyjnych postaw. Upadek relacji, wzajemna wrogość – do tego prowadzi kłamstwo.

Logika węża

Dla papieża fake news to nie tylko fenomen stricte medialny. Nie jest on nawet owocem współczesności. Przybrał jedynie współczesną formę i zaistniał w nowym kontekście. Mechanizm został „wypracowany” już dawno – praktycznie u zarania ludzkości.

Franciszek stwierdza, że tego typu dążenia zakorzenione są przez grzech pierworodny w ludzkiej naturze przez, a jako pierwszego przekaziciela fałszywych wiadomości należy uznać Szatana, który pod postacią węża omamił Adama i Ewę w Rajskim Ogrodzie⁴. Ten schemat papież określa jako *logikę węża*, który może wszędzie się maskować i czyhać na dogodny moment do kąśliwego ataku.

Następca św. Piotra przeprowadza dokładną analizę kuszenia pierwszych rodziców, wskazując, że analogicznie jego mechanizm możemy znaleźć w procesie funkcjonowania i oddziaływania fake newsów. Od zarania ludzkości „ojciec kłamstwa” działa w ten sam sposób – skrada się, udając przyjaciela. Pozornie zainteresowany dobrem człowieka, sączy jad kłamstwa, czarując pięknymi wizjami i prowokacyjnymi półprawdami. Stopniowe nadawanie wiarygodności przekazicielowi fałszu sprawia, że Adam i Ewa – zwiedzeni pokrętnym zestawieniem faktów – sprzeniewierzyli się ojcowskiemu zaleceniu Boga: „Niewiasta spostrzegła, że drzewo to ma owoce dobre do jedzenia, że jest ono rozkoszą dla oczu i że owoce tego drzewa nadają się do zdobycia wiedzy”⁵.

Może wydawać się, że to tylko jeden moment w historii, ale niezwykle brzemienny w skutkach. Jak czytamy dalej doprowadził on do tragicznych wydarzeń – było nim choćby pierwsze bratobójstwo⁶. Przez ten fakt, Papież uwrażliwia czytelników na niezwykle istotny fakt: każda dezinformacja jest szkodliwa. Ufanie kłamstwu i choćby najmniejsze zniekształcenie prawdy może przynieść różnego rodzaju konsekwencje. Historia Kaina i Abla czy opowieść o wieży Ba-

⁴ Rdz 3, 1-15.

⁵ Rdz 3, 6.

⁶ Zob. Rdz 4.

bel⁷ pokazują, że skutki mogą dotyczyć nas zarówno w sferze indywidualnej, jak i zbiorowej.

Papież zwraca uwagę na jeszcze jeden fakt. Wirusowość fake newsów bierze się nie tylko ze specyfiki środowisk, w jakich się głównie rozprzestrzeniają, ale przede wszystkim z ludzkich żądz. Franciszek wskazuje tu na chciwość, która łatwo rozpala się w człowieku. Wspomniane wcześniej motywacje zakorzenione są w żądzy władzy, posiadania i używania życia. Poddając się im, stajemy się ofiarami bardziej złożonego zła: stopniowo jesteśmy okradani z wolności serca, która pozwala nam „żyć w obfitości”. Wychowanie do prawdy pozwala dokonywać świadomych wyborów, a także rozeznawać pragnienia, które nas poruszają. Podążając za każdą pokusą, pozbawiamy siebie dobra – jak Adam i Ewa.

Karmiąc się oszukańczymi treściami, tracimy zdolność rozeznania dobra i zła, a nasze wnętrze doznaje szczególnej ciemności. Obrazując tę zależność, Franciszek – jak to ma w zwyczaju – posiłkuje się nie tylko tekstami teologicznymi. Tym razem wybrał Fiodora Dostojewskiego i fragment *Braci Karamazow*: „Ten, kto łąże przed samym sobą i słucha własnych łągarstw, doprowadza się do tego, że już żadnej prawdy ni w sobie, ni wokół siebie nie znajduje i traci w końcu szacunek do siebie i do innych. Nie szanując nikogo, kochać przestaje, a żeby, nie znając miłości, zająć się czymś i rozerwać, oddaje się żądzom i prymitywnym rozkoszom i osiąga stan całkowitego zbydlęcenia w rozpuście swej, a wszystko to z łągarstwa względem innych ludzi i samego siebie”.

Odpowiedzialność spoczywa na wszystkich

Jak wszyscy jesteśmy użytkownikami – twórcami i konsumentami – mediów, tak każdy z nas jest odpowiedzialny za przeciwdziałanie procederowi rozpowszechniania fake newsów. Papież otwarcie zapowiada, że nie będzie to łatwe zadanie, ponieważ dezinformacja często opiera się na zróżnicowanym dyskursie, umyślnie pokrętnym i subtelnie wprowadzającym w błąd, a czasami wykorzystującym wyrafinowane mechanizmy⁸. Każdy z nas jest zobowiązany do tego, by odkryć *logikę węża* i się jej przeciwstawić. Jako że ma ono swoje korzenie także w sferze duchowej człowieka, do jego zdemaskowania potrzeba specjalnego usposobienia, jakim jest rozeznanie.

Podjmując się tego zadania, potrzeba nam wiedzy i praktycznych umiejętności z zakresu mediów i nowych technologii. Choć Franciszek wprost nie używa pojęcia *edukacji medialnej*, to jednak pochwała on wszelkie inicjatywy, które „pozwalają nauczyć się, jak czytać i oceniać kontekst komunikacyjny”⁹. Tylko świadomy odbiorca może ustrzec się pułapki kłamstwa i manipulacji. Papież do-

⁷ Rdz 4,1-16; 11,1-9.

⁸ 52. ŚDŚSP.

⁹ Tamże.

cenia również wysiłki instytucji życia publicznego oraz firm technologicznych i medialnych, które w swoim zakresie starają się określić strategię działania, a także stworzyć kryteria weryfikacji tożsamości użytkowników cyfrowych profili.

Prawda nie zamyka się w świecie pojęć

Fake news to zjawisko, które stało się pretekstem do przypomnienia światu chrześcijańskiej koncepcji prawdy. Franciszek nazywa ją „najbardziej radykalnym antidotum na wirus fałszu”. Prawda nie jest osadzona w świecie teorii czy pojęć, nie dotyczy tylko osądu rzeczy. Nie tylko wydobywa na światło sprawy mroczne, nie służy jedynie „odslanianiu rzeczywistości”.

Prawda jest ściśle powiązana z życiem człowieka i prowadzi go do refleksji. W Biblii ma ona charakter stricte relacyjny, oznacza wsparcie i solidność. Jest symbolem zaufania. Sam Bóg w osobie Jezusa Chrystusa nazywa się Prawdą¹⁰. On jest godną zaufania opoką, na której możemy oprzeć nasze życie, doświadczając Jego miłości, wierności i niezawodności. Tylko Miłość i Prawda prowadzą do realnego wyzwolenia¹¹.

Wyzwolenie z fałszu nie jest jeszcze odnalezieniem prawdy. Potrzeba jeszcze dążenia do trwałych relacji. Tylko połączenie tych dwu rzeczywistości doprowadzi do spotkania¹² z drugim człowiekiem. Prawdy należy poszukiwać i ją odkrywać, ale nie w pojedynkę. Chcąc ją rozpoznać, konieczne jest dogłębne rozeznanie – tego, co wspiera jedność i buduje dobro, jak i tego, co zmierza do izolacji i antagonizmów. Nie można mówić o prawdzie, gdy odcina się jej osobowe zakorzenienie. Prawdy nie da się ogólnie narzucić.

Jak zauważa Franciszek w orędziu, „wypływa ona ze swobodnych relacji między ludźmi, we wzajemnym wysłuchaniu siebie”. Nawet jeśli informacje zawierają w sobie bezsprzecznie obiektywne fakty, ale służyć mają krzywdzie czy zdyskredytowaniu drugiego, nie będą miały w sobie prawdy – nieważne, jak słuszne byłyby pobudki takiego postępowania¹³. Prawdy medialnych (nie tylko) treści

¹⁰ Zob. J 14, 6.

¹¹ Zob. J 8, 32.

¹² Kategoria spotkania zajmuje bardzo ważne miejsce w całym nauczaniu papieża Franciszka. W wielu miejscach przypomina on o konieczności szerzenia we współczesnym świecie kultury spotkania, która przyczyniać się będzie do umacniania więzi międzyludzkich, a co za tym idzie do budowania lepszego świata opartego na prawdziwych relacjach. Więcej w: M. Podlecki, *Przekaz i służba, czyli kultura spotkania w orędziach papieża Franciszka na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, „Forum Młodych Pastoralistów” 2:2016, s. 57-66.

¹³ Franciszek już niejednokrotnie w swoim podkreślał, że „grzechy języka” trawią codzienność życia społecznego, także w Kościele. Plotkę nazwał nawet „śmiercionośną bronią”. Zob. *Kiedy warto ugryźć się w język*, <http://www.osservatoreromano.va/pl/news/kiedy-warto-ugryzc-sie-w-jezyk> [30.04.2018] i B. Zajączkowska, *Plotka jest jak śmiercionośna broń. Franciszek na wojnie z plotkowaniem*, <https://>

i ludzkich działań należy szukać w ich owocach: mają prowadzić do świadomej refleksji, konstruktywnego dialogu i pozytywnej działalności.

Dziennikarstwo, które niesie pokój

W ludziach, a nie w strategiach i rozwiązaniach systemowych, papież widzi antidotum na rozprzestrzeniające się w przestrzeni medialnej i społecznej kłamstwo. W kontekście niebezpiecznego zjawiska, jakim bezapelacyjnie są fake newsy, istotną rolę spełniać powinni dziennikarze. Nazywa ich nawet *strażnikami wiadomości*, którzy mają we współczesnym świecie mają nie tylko wykonywać swoją pracę, ale przede wszystkim muszą wypełnić swoje powołanie i misję.

Informowanie ludzi o ważkich wydarzeniach winno mieć także charakter formacyjny, a przez to pomagać w kształtowaniu postaw i wrażliwości społecznej. Stanie się tak tylko i wyłącznie, gdy priorytetem nie będzie pęd za *gorącymi tematami* i szybkość ich dostarczania, ale przekonanie, że centrum każdej wiadomości powinna być osoba – ze swoją godnością, historią. Osoba z samej swej istoty domaga się przedstawienia jej w pełnej prawdzie.

Taka podejście, którą Franciszek określa *dziennikarstwem pokoju*, ma szansę realnie wpływać na wzrost dobra, zaufania, braterstwa i jedności. Następca św. Piotra z całą stanowczością nawołuje do jego krzewienia. W nastawieniu papieża nie ma jednak krzty naiwności. W swojej wizji daleki jest od przyjmowania „dobrodusznego” i kliwego tonu – prawda nie może uciekać od poważnych problemów, które wymagają nagłaśniania. Bez udawania i efekciarstwa, spektakularnych fajerwerków i sloganów – *dziennikarstwo pokoju* zawsze winno być pojmowane jako służba ludzi ludziom; zwłaszcza tym, którzy nie mają w świecie własnego głosu. Ma angażować w dogłębne poznanie przyczyn poszczególnych zjawisk i wydarzeń, a także poszukiwać pozytywnych rozwiązań. Dziennikarze mają szerzyć pokój, a nie przyczyniać się do eskalacji problemów i konfliktów.

Immersji mediów w życiu codziennym doświadczamy na niespotykanym dotąd poziomie, dlatego niezwykle ważne jest wołanie o prawdę. Jest to tym istotniejsze właśnie dziś, kiedy media nie tylko mają silny wpływ na to, co ludzie myślą o życiu, ale w coraz większym stopniu człowiek swoje doświadczenie odbioru świata i rzeczywistości, która go otacza czerpie właśnie z mediów¹⁴.

* * *

Orędzie na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu nie podejmuje rewolucyjnych zagadnień w refleksji na temat relacji Kościoła i mediów.

---

pl.aleteia.org/2017/02/16/plotka-jest-jak-smiercionosna-bron-franciszek-na-wojnie-z-plotkowaniem/[30.04.2018].

¹⁴ Zob. Papiaska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, 2002, nr 4.

Franciszek wpisuje się w tradycję nauczania swoich poprzedników: Pawła VI¹⁵, Jana Pawła II¹⁶ i Benedykta XVI¹⁷, którzy wiele razy wypowiadali się na temat komunikacji, dziennikarstwa, prawdy czy pokoju w kontekście mediów. Papież z Argentyny z jednej strony przypomina niezmiennie treści, z drugiej zaś ubogaca współczesny dyskurs o nowe konteksty.

Z pozoru rozproszone kwestie podejmowane przez Papieża tworzą jednak spójną całość, a poszczególne ich aspekty wzajemnie się przenikają. Tegoroczne orędzie należy traktować także jako kontynuację poprzednich tekstów Franciszka. Po raz kolejny punktem wyjścia do teologicznych rozważań i praktycznych wskazań stały się zjawiska z pogranicza społeczeństwa i świata mediów, a ich główną oś stanowi człowiek w relacji do Boga i Bliźniego.

Franciszek – w językowo bardzo przystępny i konkretny sposób – porusza zagadnienia, które zwłaszcza dziś wymagają dokładnej analizy i świeżego ujęcia. Przypomnienie chrześcijańskiej koncepcji prawdy czy zdemaskowanie zjawiska fake newsów, ukazanie jego mechanizmów i głębokiego zakorzenienia ontologiczno-egzystencjalnego, wymagały odwagi i dalekie są od lansowanej wciąż politycznej poprawności. Potwierdza to także konieczność obecności głosu Kościoła w tematach będących przedmiotem społecznego dyskursu.

Papież w orędziu ukazał wielowymiarowość fenomenu fałszywych wiadomości. Już same motywacje do takich działań – ekonomiczne, finansowe czy polityczne – wykraczają daleko poza świat stricte medialny. Szczególnie mocno wybrzmiały w nim słowa o tym, że żadna dezinformacja i zgoda na, choćby najmniejsze, zafałszowanie rzeczywistości nie pozostaje bez realnych skutków. Ich konsekwencje dotyczą ludzkość zarówno w sferze życia jednostek, jak i całych społeczeństw, a niektóre z nich mają nawet zasięg globalny.

Franciszek pochwala i wspiera wszelkie inicjatywy, mające na celu kształtowanie krytycznych postaw wobec medialnych doniesień, które należy umieć

¹⁵ Świadczą o tym już same tytuły poszczególnych orędzi. Oto kilka przykładów: „Środki masowego przekazu w służbie jedności ludzkiej” (5. ŚDŚSP), „Środki masowego przekazu w służbie prawdy” (6. ŚDŚSP), „Prawda i miłość w przekazie społecznym” (9. ŚDŚSP). Wszystkie teksty dostępne na stronie internetowej: <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/messages/communications/index.html> [18.04.2018].

¹⁶ Przykładowe tytuły orędzi autorstwa Jana Pawła II: „Środki społecznego przekazu w służbie odpowiedzialnej wolności” (15. ŚDŚSP), „Środki społecznego przekazu w służbie pokoju” (17. ŚDŚSP), „Kształtowanie opinii publicznej” (20. ŚDŚSP), „Środki społecznego przekazu w służbie sprawiedliwości i pokoju” (21. ŚDŚSP), „W służbie braterstwa i solidarności” (22. ŚDŚSP). Wszystkie teksty zebrane zostały w publikacji *Jan Paweł II – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Konkordacja*, red. D. Sonak, I. Piątek-Belina i in., Lublin-Olsztyn 2015.

¹⁷ Oto tytuły niektórych orędzi Benedykta XVI: „Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy” (40. ŚDŚSP), „Środki społecznego przekazu na rozdrożu: wiodąca rola czy służba? Szukanie prawdy, by się nią dzielić” (42. ŚDŚSP). Teksty zebrano w książce *Benedykt XVI – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Warsztat Edytorski*, red. G. Umiński, I. Piątek-Belina i in., Lublin 2013.

„czytać” w odpowiednim kontekście. Demaskowanie *logiki węża* to jednak nie jest tylko kwestia wiedzy czy cyfrowych kompetencji, których dostarczyć może edukacja medialna. Z racji tego, że ma one mocne fundamenty egzystencjalne, potrzeba do tego również umiejętności rozeznawania duchowego, którą można nabyć tylko dzięki pogłębionej formacji duszpasterskiej.

W tym kontekście niezmiernie ważne było uzmysłowienie i przypomnienie chrześcijańskiej koncepcji prawdy, która nie jest kategorią pojęciową i nie kończy się osądem, czy coś jest zgodne z rzeczywistością. Prawda jest ściśle powiązana z naturą człowieka. Wyzwała z okowów fałszu i zakłamania, domaga się relacji między ludźmi, prowadzi do szczerego spotkania i konstruktywnego dialogu. Tylko na niej można budować świat oparty na sprawiedliwości i pokoju.

Każdego dnia jesteśmy bombardowani setkami informacji i obrazów. Coraz częściej jednak pogoń za newsami przedkładana jest ponad dziennikarską rzetelność. Franciszek wierzy, że zjawisko fałszywych treści mogą pokonać tylko ludzie, którzy wspierać będą rozwiązania instytucjonalne, dlatego papież wiele miejsca poświęca *dziennikarstwu pokoju*, które ma mieć zawsze na celu ukazanie pełnej prawdy o człowieku.

Dziennikarstwo we współczesnym świecie to nie tyle profesja, co szczególnie powołanie, które wymaga wiele trudu, samozaparcia i wierności wartościom. To jednocześnie służba, która prowadzić ma do poprawy losu tych, którzy nie potrafią się upomnieć o siebie. Jej owocem mają być wzrost społecznego zaangażowania i poszukiwanie prawdziwych rozwiązań palących problemów, a nie realizowanie celów wyznaczanych przez poszczególne grupy interesów.

Ukazanie przez Franciszka w tegorocznym orędziu aspektów filozoficznych, a nawet teologicznych odniesień stanowi ważne uzupełnienie społecznego dyskursu na temat fałszywych wiadomości. Do tej pory próżno szukać w nim było głosów odnoszących się do tak niewygodnych zagadnień jak prawda czy personalistyczna wizja człowieka.

Papież kończy swoje rozważania słowami inspirowanymi modlitwą franciszkańską, która jest apelem nie tylko do dziennikarzy, ale do wszystkich ludzi środków społecznego przekazu – twórców i odbiorców, czyli do każdego z nas. Niech będą one drogowskazem nie tylko na medialnych ścieżkach codzienności:

*O Panie, uczyni nas narzędziami Twojego pokoju,
Spraw, abyśmy rozpoznawali zło, które wkrada się w przekaz
nie tworzący jedności.
Uczyni nas zdolnymi do usunięcia trucizny z naszych osądów.
Pomóż nam mówić o innych, jako o braciach i siostrach.
Ty jesteś wierny i godny zaufania; spraw, aby nasze słowa
były ziarnami dobra dla świata:*

*abyśmy tam gdzie zgiełk, trwali w wysłuchiowaniu;
gdzie zamęt, rozbudzali harmonię;
gdzie dwuznaczność, wnosili jasność;
tam, gdzie wykluczenie, zanosili dzielenie się;
gdzie pogoń za sensacją, byli wstrzemięźliwi;
gdzie powierzchowność, zadawali prawdziwe pytania;
tam, gdzie uprzedzenia, budzili zaufanie;
gdzie agresja, wnosili szacunek;
gdzie fałsz, przynosili prawdę. Amen.*

Bibliografia

Franciszek, *Orędzie na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu: Prawda was wyzwoli (J 8, 32). Fake news a dziennikarstwo pokoju*, https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20180124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [18.04.2018].

Papieska Rada ds Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, 2002, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_20020228_church-internet_en.html [18.04.2018].

Benedykt XVI – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, red. G. Umiński i in., Lublin 2013.

Jan Paweł II – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, red. D. Sonak i in., Lublin-Olsztyn 2015.

Kiedy warto ugryźć się w język, <http://www.osservatoreromano.va/pl/news/kiedy-warto-ugryzc-sie-w-jezyk> [30.04.2018].

Podlecki M., *Przekaz i służba, czyli kultura spotkania w orędiach papieża Franciszka na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, „Forum Młodych Pastoralistów” 2:2016, s. 57-66.

Podlecki M., *Fake news jako zjawisko (nie tylko) medialne – cz. I.*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2/2017, s. 125-135.

Zajączkowska B., *Plotka jest jak śmiercionośna broń. Franciszek na wojnie z plotkowaniem*, <https://pl.aleteia.org/2017/02/16/plotka-jest-jak-smiercionosna-bron-franciszek-na-wojnie-z-plotkowaniem/> [30.04.2018].

Słowa kluczowe

Franciszek, papież, fake news, odpowiedzialność, *dziennikarstwo pokoju*, prawda, edukacja medialna

Key words:

Francis, Pope, fake news, responsibility, *journalism for peace*, truth, media literacy

---

Summary

Fake news are multidimensional phenomenon, which ravages outreach media world. Even the least falsify of reality carries dramatic consequences – such individual, as social. This is one of the most important threads of Pope Francis' Message for 52. World Communications Day: „The truth will set you free” (Jn 8:32). Fake news and journalism for peace”.

Fake news are jumping-off point to deep reflection about truth, social responsibility and *journalism for peace*. Analysis of Francis' Message provides follow-on to author's article, published in previous issue of scientific journal *Biuletyn Edukacji Medialnej*.